

FIGYELŐ.

A Toldyak.

A Toldy néven három nemzedékben élt család utolsó férfisarját március 22-én temették. Ha ez a német Schedelből Toldyvá magyarosodott familia a magyar nemesek sorában foglalt volna helyet: most meg kellene fordítani a címet az utolsó Toldy sírja fölött. De ha jog szerint nem volt is nemes a Toldy-család, — nem volt-e az, a szónak igazi értelmében? Fejedelmi kegy és elhatározás, történeti származás nem juttatott ugyan nemesi levelet a Toldyoknak, — de vajjon Toldy Ferenc, a legnemzetibb tudománynak: a magyar irodalomtörténetnek megteremtője, nem írta-e meg maga a maga címeres nemesi levelét, nagy műveiben, melyek egy szakadatlan munkában eltöltött életnek örök értékű emlékeiként maradtak fenn késő nemzedékek számára? Mennyire igaz van Madách Keplerének, mikor a szellemre, a tudásra, az emberi homlokra szállt sugárra utalva mondja:

— Hol van nemesség más ezen kívül?! . . .

Ennek a nemességnek dicsőségfénye sugározza be alakját Toldy Ferencnek, akiről jól mondta Gyulai emlékezésében, hogy „senki sem volt, aki nála több lelkesedéssel, hűséggel és kitartással szolgálta volna az irodalom és tudomány érdekeit. . .“

A Toldyak második nemzedékében Ferenc három fia közül kettő: István és László állott nem kis tehetséggel a nemzeti köznevelődés szolgálatába. Toldy István, aki mint publicista és mint szépíró dolgozott, szípkázó szellemmel forgatta tollát, a hosszú élet áldásában azonban nem részesült. Fiatalon halt meg, 1879-ben, alig 35 éves korában. Időnap előtti elhunytja különösen dráma-irodalmunkra volt nagy veszteség, mert a kiegyezés utáni új Magyarországon ő volt az első, aki a színpad és a társadalmi kapcsolatának fontosságát átérezve, ennek nyomán — mélyreható külföldi irodalmi tanulmányoktól támogatva, de egyben erős nem-

zeti érzéssel — megvetette alapját a modern társadalmi színműnek. Annak a Kávéforrásnak nevezett baráti társaságnak köréből emelkedett ki, melynek tagjai, Rákosi Jenő szellemi vezérlete alatt, Berezik Árpád, Dóczy Lajos, Kaas Ivor, Márkus István és Miklós, Urváry Lajos voltak. Toldy Pista — ahogyan mindenki nevezte — elegáns, szép férfi volt, szeretetreméltó bonvivant s egyben a legragyogóbb jellemű, lovagias gondolkodású ember.

Öcse, Toldy László, papnak készült, de aztán történész lett. Mint Budapest székesfőváros főlevéltárosa, nagy érdemeket szerzett a fővárosi múzeum és könyvtár megalapítása körül. Életmódra, modorra egészen ellentéte volt két évvel idősebb bátyjának, akit úgy a férfi-, mint a hölgytársaságokban valósággal deldelgettek. Toldy László a csendes munka embere volt, visszavonultan élt, íróasztalának és családjának. Egy orosz származású, de már gyermekkorában elmagyarosodott nagyon szép asszony — Ribáry Ferencnek, az ismertnevű történetírónak özvegye — lett a felesége.

Ebből a házasságból származott a Toldyak harmadik nemzedékeként ifjabb Toldy László, a jelestehetségű zeneszerző és zenetudós. Gyönyörű, erőteljes énekhangja is volt, amivel barátainak társaságát sokszor gyönyörködtette, míg betegségének áldozatul nem esett a szépen zengő hang. Ifj. Toldy László egy darabig a Nemzeti Zenede tanára volt, majd a budapesti Pázmány-egyetemen a zenetudomány címzetes rendkívüli tanára lett. Írt operákat, operettet, lírai drámát s ismételve nyert pályadíjat. Családot nem alapított, talán azért, hogy egész életét özvegy édesanyjának szentelje, kin rajongással csüggött s kit kevéssel élt csak túl. Hű barátja, Némethy Géza, a klasszika-filológia tudós tanára, ki nagy zenekedvelő is s ki a temetésén az egyetem nevében megindultan búcsúztatta ifj. Toldy Lászlót, néhány évvel ez előtt a Kisfaludy-Társaságban olvasta fel az ő „tudós zenész“ barátjához intézett bölcselmi költeményét.

De a férfiaágon kihalt Toldy-család férfitagjairól szólva, méltatlanság lenne meg nem emlékezni e derék család néhány kiváló nőtagjáról is. Elsősorban Izabelláról, Toldy Ferenc egyik leányáról, ki fátyolt öltve, az angolkisasszonyok egri kolostorának lett főnöknője. Fogadalmának 40. évfordulóján ünnepi szint nyert Eger városa, mert az egész társadalom hódolattal vette körül a nagynevű főnöknőt, kit a királyi kegy is kitüntetésben részesített volt. Emlékét Egerben ma is híven őrzik.

Még három leánya élt Toldy Ferencknek. Közülök a legidősebb, az immár nyolcvanon túl járó Augustza, ki félszázaddal ez előtt olyan önfeláldozó szeretettel ápolta Pista testvérét, a család szemefényét és büszkeségét nehéz betegségében, s ki ma is olyan frissen mozog és kalligrafiának is beillő szép betűket vet, hogy szinte bámulatos. A legfiatalabb nővér pedig, Jolán — Kozma Antalné —, amellet, hogy angol nyelvtanításával sok hűséges tanítványt szerzett az úri társaságban, akik nem győzik eredményes módszerét dicsérni, Anna királyi hercegasszonynak magyar nyelv-mesternője. S hogy a hercegnő olyan szépen ejti a magyar szót s hogy nyelvünkön keresztül nemzetünket is annyira megszerette: abban nem kis része van Kozmánénak, a magyar irodalomtörténetírás atyja leányának.

Íme, egy német családnak szívvel-lélekkel magyarrá lett sarjai, három emberöltő alatt mennyi szolgálatot tettek nemzetünknek és mennyi becsületet és dicsőséget szereztek a magyar névnek.

Szász Károly.

Magyar zsidó lexikon.

Most került könyváru forgalomba a *Magyar zsidó lexikon*. Szerkesztette *Újvári Péter*. Budapest, 1929. 1042 lap. A *Magyar zsidó lexikon* kiadása, Pallas-nyomda. Átlapoztam a kötetet, elolvastam belőle az irodalomtörténeti vonatkozású cikkeket s néhány sorban beszámolok benyomásaimról.

A minden tekintetben figyelmet érdemlő kiadvány a Pallas-Lexikon formájában és betűivel jelent meg s így külső hatása sokkal kedvezőbb, mint a Révaj Nagy Lexikoné. Tartalmát tekintve nemcsak érdekes könyv, hanem sok tekintetben valóságos forrásmű, amit lexikonokról ritkán mondhatunk el, mert hiszen a lexikonok csak első tájékozódásra valók, de nem arra, hogy tudományosan is használhassuk szövegüket.

A vállalatnak az volt a célja, hogy a magyarországi zsidóság multját és jelenét részletesen ismertesse. Az anyag összeállítása az együvé tartozás jegyében készült. A lexikon a vallásos vonatkozású és történeti tárgyú címszókön kívül felemlíti mindazokat a nevezetesebb embereket, akiket — az előszó kifejezése szerint — a közös származás vérségi kapcsolatai állítanak egymás mellé. „Ezért nem is tesz ez a lexikon különbséget a feleke-

zet keretében élő zsidók és a felekezetükből kilépett zsidók között. Az alkotó tehetség nem változik a vallásos érzések megváltozásával és mi itt a munkát mértük meg, nem pedig az egyéni élet belső vívódásait és változásait. Egyébként a hagyományos zsidó felfogás sem tűr ilyen szelektálást, mert a zsidósághoz való tartozást nem a vallás, hanem a származás dönti el. Ezt az elvet érvényesítik a külföldön készült lexikonok is, amelyek vallásosere miatt senkit sem közösítenek ki a zsidó értékek lajstromából.“

A lexikon eszerint a zsidó fajiság alapján áll. Nemesak az ősi vallásukban megmaradt zsidókat veszi fel, hanem a kikeresztelkedetteket is, az utóbbiakat csillaggal jelöli. Megfigyeltük azonban a következőt. Ha valaki már kereszténynek született, vagy ha anyja zsidó, az ilyeneket figyelmen kívül hagyja, sőt igen sok esetben kihagy értékes zsidókat is. Az utóbbit számos példával tudnám igazolni, de nem teszem, mert nem sértem senkinek sem az érzékenységét. Maga a lexikon úgysis elég mélyen belevág sokszáz ember lelkébe, feltép régen behegedt sebeket: távol legyen tőlem, hogy ezen az úton kövessem a lexikont. Szerintem a kikeresztelkedett zsidóknak a lexikonba való felvétele olyan bántalom, amelyre nagyon sokan nem szolgáltak rá. Nem mintha szegyen volna zsidónak lenni, de a közfelfogás ádáz tapintatlan-ságnak fogja fel az ilyen dolog feszegetését.

Az előszó jelzi, hogy a lexikon nem támaszkodhatott hasonló természetű magyar munkára, ezért esetleg sok lesz a fogyatkozása. A magunk részéről úgy látjuk, hogy a szerkesztő és munkatársai nagyarányú munkát végeztek s csodálni lehet, hogy aránylag rövid idő alatt ilyen gazdag anyagot halmoztak össze. Itt következő észrevételeinkben erős kifogásokat emelünk ugyan a lexikon hiányosságai ellen, de azt is elismerjük, hogy a vastag kötet adatkészlete igen értékes s a nem zsidók számára — néhány speciális érdeklődésű keresztényt kivéve — egészen ismeretlen világot tár fel.

Mindenekelőtt feltűnik, hogy a jobbnévű zsidó tudósok és írók nem vettek részt a munka megírásában. A szerkesztőbizottságban helyet foglal ugyan Donáth Gyula egyetemi rendkívüli tanár, Eisler Mátyás egyetemi magántanár, Kiss Arnold neves tudós és író, Klein Sámuel egyetemi tanár, Kunos Ignác és Munkácsi Bernát akadémiai tag, de a tulajdonképeni lexikoni cikkírók névsorában mindössze Komlós Aladár, Komor András,

Seltmann Rezső, Szilágyi Géza, Újvári Péter, Tieder Zsigmond és Zsoldos Jenő az ismertebb nevek, nem számítva ide egy-két tudós rabbi-cikkíró. A többi munkatárs ezidőszerint eléggé ismeretlen, sőt van köztük olyan is, akiről még a lexikon sem emlékezik meg. Ezt különösen helytelenítjük, mert legalább két-három sort kaphattak volna, hadd tudja meg az olvasó, kik azok, akik felelősek az általuk jelzett cikkek megírásáért (Fábián Pál, Kempelen Béla, Schlosz Lajos, Tisbi Illés, Vidor Imre).

A lexikon ugyanis a cikkek alá odajegyzi a cikkek szerzőjének nevét is. Ez a vállalat komolyságát mutatja, mert aki nevével kénytelen jegyezni cikkeit, az gondosabban fog írni, mint az, aki névtelenül dolgozik. A nyilvános felelősség érzése óvatossá teszi az embert. Révai Nagy Lexikonának súlyos hibája a névjelzés elhagyása: nagy visszaesés a Pallas Lexikonhoz mérten!

Nem jó dolog azonban, hogy egyes munkatársak a képzettségüktől meglehetősen távoleső cikkek írását is elvállalták. Munkácsi Bernát életrajzát például Szilágyi Géza költő és novellista írta meg (egyébiránt helyes cikkben) s ugyanő a szerzője az Alexander Bernátról szóló életrajznak (ez is szép megvilágítás, csak a könyvek tudományos felsorolása fogyatékos). Ilyenkor az olvasóban mindig van némi bizalmatlanság a szakszerűség hézagossága miatt. Nyelvtudásról jó, ha nyelvtudós ír; filozófussal jó, ha filozófus foglalkozik; költő ne mondjon véleményt kémikusról. Ezért kellett volna bevonni nagyszámú szakmunkatársat a lexikon írói közé. Így bizony az aránylag kevés munkatárs miatt megesett, hogy a szerkesztő elnézett olyan dolgot, aminek nem lett volna szabad megtörténnie. Darvas Simonról Szabó Imre ír, viszont Szabó Imréről Darvas Simon. Világos, hogy nagyobb érdemet tulajdonítanak egymásnak, mint amennyi a többi íróhoz viszonyítva megilleti őket. (Darvas Simon is, Szabó Imre is kolozsvári újságíró.)

Élő személyekről mindig nehéz szólni, ilyenkor ugyancsak helyén legyen a szerkesztő s ne botránkoztassa meg olvasóit azzal, hogy egyik íróról sokat enged írni, a másiktól keveset. Azt megértjük, bár nem helyeseljük, hogy a kikereszteltelkekről tervszerűen keveset közölnek, de egyéb kedvezés vagy visszaszorítás súlyos hiba. Waldapfel Jánosról a szerkesztőnek is, munkatársainak is tudniuk kellene, hogy kicsoda. Olyan apró cikkben, mint aminőben most szerepel, nem lehet elütnéni. Ezzel szemben olykor ugyan csak előzékeny a szerkesztőség egyes társadalmi nagyságok

vagy névtelen fiatalemberek iránt. Nem tudunk belenyugodni abba, hogy egy aranyműves, ügyvéd, bankember, képviselő vagy színész több méltatást kapjon, mint egy kiváló érdemű tudós. Pedig ez az eset sűrűn ismétlődik.

Lehetséges-e az, hogy Hatvany Lajossal szemben háttérbe szoruljon Bárány Róbert, a Nobel-díj nyertese; Fraknói Vilmos, a kiváló érdemű történettudós; Fayer László, akit a lexikon a leg-híresebb magyar büntetőjogásznak nevez; Bóke Gyula, aki a lexikon szerint a fülgyógyászat megalapítója Magyarországon; Gruby Dávid, akinek neve bele van vésve az egyetemes orvostörténetbe is (bár a lexikon cikke inkább csak novellisztikus színezésű s nem mutat rá e nevezetes orvos igazi tudományos érdemeire); Csemegi Károly, aki a magyar büntetőtörvénykönyvet készítette; Kaposi Móric, a híres dermatológus; Simonyi Zsigmond, akivel a lexikon szerkesztősége hálátlanul bánt el; Korányi Frigyes, a nagy magyar orvos; König Gyula, aki többek közt két ízben nyert matematikai munkáival akadémiai nagyjutalmat. És így folytathatnám a sorozatot, újabb és újabb példákat hozva fel arra, hogy jelentéktelen emberekről elég sokat ír a lexikon, az igazi nevezetességekkel pedig sokszor érdemükön alul bánik el. Jól van, kapja meg Czóbel Ernő kommunista-politikus, jelenleg a moszkvai Marx—Engels-intézet egyik igazgatója, a maga 24 sorát, de akkor Bánki Donát műegyetemi tanár, akadémiai tag, ez a világhírű tudományos feltaláló, legalább tízszeres arányban nyerjen méltatást s ne intéztessek el 13 sorban. Ismétlem, nem a cikkírók hibája ez első sorban, hanem a szakszerkesztés hiánya. Fischof Adolf publicista háromszorannyi méltatásban részesül, mint Feleky Géza publicista; Fazeakas Imre színműíró pedig ugyanannyiban, mint Fejér Lipót, az európai hírű tudós, aki huszonnyolcéves korában már a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt, harmincegyéves korában egyetemi nyilvános rendes tanár s harminennyolcéves korában megnyerte az Akadémia matematikai nagyjutalmát. De még Fischof Adolfnál is többet kap egy végleg ismeretlen nevű, egyéb-iránt derék polgári munkásságú ügyvéd, hogy ne is szóljunk egyes udvari tanácsosokról és kormányfőtanácsosokról, részvénytársasági és hitközségi elnökökről.

Kevés hálát nyert az utókortól Ágai Adolf is. A cikkíró megtehetette volna, hogy önállóan megjelent munkáit rendszeres évszámjelzéssel és teljesebben sorolta volna fel. Ilyen szaklexikon-

ban Ágai Adolfnak legalább két hasábot kellett volna adni s az általánosságokat megfogható adatokkal is ki kellett volna egészíteni. A szerkesztőség talán meg fogja engedni, hogy Ágai Adolfról a lexikon 14. lapján közölt cikknek ntolsó két sorát — mint a magyar írók emlékének egyik őrzője — ezen a helyen felcseréljem az új kiadás számára a következő szöveggel: „Ismerőbb munkái: Porzó tárcalevelei. Két kötet. Budapest, 1876. — Forgó bácsi gyermekszínháza. Tizenhat vígjáték, színmű és apró jelenet. Budapest, 1882. — Por és hamu. Barátaim és jóembereim emlékezete. Budapest, 1892. — Igaz történetek, Hűsz elbeszélés. Budapest, 1893. — Vízen és szárazon. Útirajzok. Két kötet. Budapest, 1895. — Egy görbe nap. Énekes bohózat. Budapest, 1902. — Új hantok. Budapest, 1906. Utazás Pestről Budapestre. Budapest, 1908.“

Felette kevés lexikoni szerkesztő van tisztában legfontosabb teendőivel. A szerkesztőnek mindenekelőtt tudományosan képzett szakszerkesztőket kell maga mellé vennie. (A jelen esetben számításom szerint legalább tíz segédszerkesztőre lett volna szükség.) Nem elég pusztán csak kijegyezni a feldolgozandó cikkek címszavait, hanem gépírási szövegmintákat kell eljuttatni minden egyes munkatárshoz, még pedig négy típus szerint: 1. típus az ötsoros cikk; 2. típus a tizenötösoros cikk; 3. típus az ötvensoros cikk; 4. típus a százötvsoros; azután már csak a tanulmány következik. Mindegyik címszó mellé odajegyzi a szerkesztő, hogy melyik típushoz igazodjék a cikkíró, azaz milyen terjedelmű legyen cikke. Ebben a munkájában természetesen a szakszerkesztőkkel egyetértve jár el. Ha így dolgozik, nem állhat be az a kínos helyzet, hogy az emberiségnek nagy szolgálatokat tevő, vagy legalább is emlékezetes tudományosságú és példás munkásságú férfiak háttérbe szorulnak a protekciós divatnevek mellett.

Említsünk meg most egy igazán súlyos kifogást a szerkesztés munkája ellen. Nem hiszem, hogy mindezideig előfordult volna akármilyen betűrendes munkában, hogy a magyar ábécé o betűjét keverjék az ő betűvel, az u-t az ü-vel. Keresem Fónagy Béla lexikoni munkatárs életrajzát s látom azt, hogy Fogarasi Béla nevével elfogy az F után következő o betű és sorra kerülnek a Földes, Földi, Földrajz nevek; Fónagy Béla nevű író tehát nincs a lexikonban; óvatosságból mégis tovább lapozok s látom, hogy a Földrajz után következnek a Folyóiratok, Fónagy, Főpap,

Forbát, Förendiházi tagok, Forgács stb. cikkek. Ugyanígy Mózes után jön a Mozi, Műfordítók, Müller, Mult És Jövő stb. Azt hiszem, az ilyen eljárás nem védhető semmiféle érveléssel.

Olvasás közben számos tárgyi hibát is kijegyeztem a szemléyekről szóló cikkekből. Ilyen hibák vannak például Ehrenfeld Adolf, Fekete Mihály, Kanizsai Dezső, Stern Ábrahám, Várnai Zseni, Veszprémi Vilmos életrajzában. Vajjon a Magyar Zsidó Lexikon elnöki tanácsában említett Fischer Benjamin azonos-e a 279. lapon szereplő Fischer Gyulával; a gyanum t. i. az, hogy a kettő ugyanegy személy, de a lexikonnak eziránt nem volna szabad kétségben hagynia az olvasót. A Detre Lászlóról közölt cikkben éppen az hiányzik, aminek nem volna szabad hiányoznia, hogy t. i. Detre László külföldről hazajövet, Pertik Ottó laboratóriumában dolgozta ki a vérsejtek törvényszéki felismerésének módszerét. Kardos Samu nem törvényszéki bíró volt, hanem ügyvéd s nem a Wesselényi-összeesküvés történetírója, hanem ifjabb Wesselényi Miklós életrajzának szerzője. (Kardos Samu a történetírásról szóló cikkben Acsády Ignáccal, Fraknoi Vilmossal és Marczali Henrikkel szerepel egy rangban!) Klein Hermauról a 488. lapon azt olvassuk, hogy ő volt a második magyar zsidó, aki Magyarországon lapot szerkesztett; viszont az 567. lap szerint ő volt „az első zsidó, aki Magyarországon lapot szerkesztett“. (Az előbbi adat a helyes.) Az Egyenlőség hetilap muukatársai között a 214. lapon keverve vannak a zsidók olyan írókkal, akik sohasem voltak zsidók. (Máskor is előfordul; tendencia nincs benne, csak meggondolatlanlás, következetlenség, felületesség.) A lexikon alapján nem lehetne eldönteni azt sem, hogy ki volt az első zsidó egyetemi rendes tanár Magyarországon. A 308. lap azt írja Géber Ederől (kiváló dermatológus a kolozsvári egyetemen), hogy: „Az első zsidóvallású egyetemi tanár.“ (Trefort Ágost nevezte ki 1874-ben.) Viszont Kanitz Ágostról a 450. lapon azt olvassuk, hogy: Már 1872-ben a kolozsvári egyetem botanika tanára.“ Az igazság az, hogy Géber Ede még a bécsi egyetemen volt magántanár, mikor Kanitz Ágost már eredményes munkásságot fejtett ki kolozsvári tanszékén. Géber Ede csak 1874-ben került Kolozsvárra rendkívüli tanárnak s 1879-ben lett a bujakórtan rendes tanára. (Érdemes lett volna feljegyezni azt is, hogy a budapesti egyetemhez 1895-ben nyert kinevezést az első zsidóvallású nyilvános rendes tanár: az illetőt ugyan már előbb is szívesen kinevezték volna, de ő a tanszékért

nem volt hajlandó megcsereélni vallását.) Folytathatnám még észrevételeimet, de talán elég ennyi. Mégis megemlítem, hogy a *legkiválóbb* zsidó származású *nyelvészek* között bajos felemlíteni a következőket: Hahn Adolf, Léderer Béla, Perényi Adolf, Prém József, Reich Emil, Rózsa Géza (657. l.).

A kisebb cikkek mellett vannak nagy fáradsággal végzett nagyobb szabású adatgyűjtések is. Az egyik cikkíró, aki különben is igen szép cikkeket írt a lexikonba, egybeállítja a Magyar Tudományos Akadémiának zsidó vallású és keresztény vallású, de zsidó származású tagjainak jegyzékét. Az Akadémia 1840-ben választotta meg első zsidó tagját (Bloch Móric: Ballagi Mór) s 1917-ben a legutolsót. Alapításától kezdve 1928-ig összesen 20 zsidó vallású és 21 zsidó származású, de keresztény vallású belső tagja volt az Akadémiának (külföldi tag 13). Jelenleg mind a két kategóriából 13 belső tagja van az Akadémiának.

Igen tanulságos a magyarországi zsidó hitközségekre vonatkozó adatok egybegyűjtése. A vidéki zsidó hitközségek egész lelkesedéssel gyűjtötték össze a multjukra vonatkozó adatokat s kéziratban küldték fel történeti és statisztikai egybeállításukat a szerkesztőségnek. A lexikonnak ez a része valóságos forrásjellegű: történetíróknak és statisztikusoknak egyaránt értékes kútfő.

Bámulatosan mozgalmas életpályák sorakoznak a lexikonban egymás után. Vegyünk néhányat. Klein Sámuel születik Szilasbaltháson, Veszprém megyében, egyetemi tanulmányait Németországban végzi, rabbiképesítését Berlinben szerzi, elmegy az egyik boszniai hitközség rabbijának, utóbb Érsekújvár fő-rabbija lesz, állandó munkatársa magyar, német, francia, angol és héber folyóiratoknak, 1925-ben a jeruzsálemi héber egyetemi rendes tanára a történelmi földrajz tanszékén. — Holder József, születik Nagybooskón, Máramaros megyében, héber és jiddis költő. „Vérbeli lírikus és az egyetlen igazán érdemes jiddis író, akit Magyarország adott. A héber irodalomban is jelentős munkásságot fejtett ki.“ Írásait a krakói, varsói, londoni, newyorki és jeruzsálemi lapok közlik, 1920-ban Máramarosszigeten jiddis lapot szerkeszt, költeményei Vlnában jelennek meg kötetbe gyűjtve, verseit magyarra fordítják Bródy László, Patai József, Somlyó Zoltán, Szegedi István, Vér Andor. Ő maga magyar költőket fordít héberre és jiddisre. — Haméiri Avigdor, születik Ódávidházán, Bereg megyében, tanul különböző jesivákban (nb. a jesiva fogalmának megmagyarázása hiányzik a lexikonból, a Révai Lexikon-

ban jó felvilágosítás van róla Jesiba címszó alatt), utóbb a budapesti Ferenc József országos rabbiképzőintézet hallgatója, 1910-ben héber folyóiratot indít Budapesten, héberre fordítja Ady Endre költeményeit, Kova Albert néven a Mult És Jövő munkatársa, a világháború idején az osztrák-magyar hadseregben teljesít szolgálatot, orosz fogságba esik, kivándorol Palesztinába, ott egy héber napilap irodalmi szerkesztője lesz, héberre fordítja az Ember tragédiáját, megalapítja az első héber kabarét. — Bettelheim J. B. születik Pozsonyban, tanul az egyik morvaországi jesivában, utóbb Pesten, Debrecenben és Nagyváradon folytatja tanulmányait, Páduában orvosi diplomát szerez, török ezredorvos lesz, a szmirnai rabbival vallási kérdéseken összetűzve áttér a keresztény vallásra, Londonban mint orvos működik, Japánban anglikán misszionárius, lefordítja a bibliát japán nyelvre, az Egyesült Államokban lelkészi hivatalt visel, az amerikai polgárháborúban sebész és őrnagy, utóbb Missouri államban orvos és felolvasó, elhúnytá után szobrot emelnek neki Japánban. — Spitzer Benjamin Salamon születik Óbudán, növekedik Pesten, házalással keresi kenyerét, Prágába megy, nyomora miatt Hamburgban beáll matróznak, bejárja az egész világot, északamerikai tengerészkapitány lesz, mint milliomos tér vissza Pestre, mások csalásai miatt elveszti vagyonát, ismét a tengerre megy, végül 1820-ban meghal Bécsben.

Féltrevetve további jegyzeteimet, csak az Irodalom címszóhoz fűzök még néhány észrevételt. Irodalomtörténeti fejtegetésekben mindig vigyázni kell a kifejezések árnyalataira: ne mondjunk se többet, se kevesebbet, mint amit egy jó író megérdemel. Méltatásunk legyen józan, adatainkban ne vezessük félre az olvasót. A szakember mindjárt észreveszi, vajjon a tudás bővéből merít-e egy irodalmi tanulmányíró vagy csak újságcikket ír hirtelen munkával. A szakember észreveszi azt is, van-e hiba az illetőnek történeti érzékében és esztétikai ízlésében vagy megbízható-e ítélő tehetsége és tudományos szelleme. Az Irodalom címszót Komlós Aladár és Zsoldos Jenő dolgozták ki, mindkettő komoly képzettségű szakember, személyük kiválasztását csak helyeselni tudom, de éppen az ő példájuk is mutatja, meunyre óvatosnak kell lennünk az irodalomtörténeti közlésekkel és értékelésekkel szemben, mikor két ilyen módszeresen képzett középiskolai tanár is kihívja megállapításaival a legélesebb kritikát. Azt mondja Komlós Aladár mind-

járt a legelső mondatában: „A magyar zsidóság 1868-ban szólal meg először a magyar költészetben. Ekkor jelenik meg Budapesten a huszonötéztendő Kiss József Zsidó dalok c. versfüzete“. Nem áll! A magyar zsidóság már előbb is megszólalt magyar nyelven, magyar költeményekkel, zsidó vonatkozásokkal. Megszólalt már a szabadságharc idején, megszólalt újból 1860 táján. Ennek a költői próbálkozásnak Kiss József csak a harmadik hullámverése. (Most oldalakon keresztül kellene írnom erről a témáról, de azt hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni állításaim igazságát, egyébiránt röviden megvilágítom ezt a kérdést magyar irodalomtörténetem 1921. évi kiadásában.) Azt mondja továbbá Komlós Aladár, hogy Kiss József után a magyar költészet későbbi zsidó művelőinél a zsidó öntudat csak Kiss Arnold, Patai József, Giszkalay János, Somlyó Zoltán, Lenkei Henrik, Emőd Tamás, Feleki Sándor, Szabolesi Lajos, Peterdi Andor, Vér Andor, Bródy László költészetében jelentkezik. Először is nem szabad ezt a névsort egy csomóba odatolni az olvasó elé, mert van benne három olyan név, mely a többihez most még sehogyan sem illik: először dolgozzék csak ez a három ismeretlen költő, azután legyen neve valamennyire ismert s akkor talán — kissé elkülönítve a többi beérkezettől — majd bele lehet venni egy irodalomtörténeti névsorba. De azonfelül is csak ezek a költők tartoznának bele ebbe a kategóriába? Fel tudnék sorolni másokat is, köztük Makai Emilt, akiről Komlós Aladár egy szóval sem emlékezik meg, csak a lexikon állapítja meg róla, másfélszáz lappal hátrább: „Vallásos énekeiben a magyar-zsidó líra legszebb formájában teljesedett ki“. Egyébiránt Komlós Aladár higgadtan és tartalmasan szól témájáról, a magyar költészet zsidó művelőiről; azután átadja a szót a regény és dráma feldolgozójának. Zsoldos Jenő Ágai Adolffal indítja meg irodalomtörténeti átnézetét, közvetlenül utána mindjárt átmegey Kóbor Tamásra, azután Bródy Sándorról beszél, negyediknek Bíró Lajost veszi elő. Itt teljesen fel van forgatva minden történeti rend: Bródy Sándor már neves író volt akkor, mikor Kóbor Tamásról még senki sem tudott; Bíró Lajos meg egészen új ember, akit a mögéje sorolt írók egy része nagyon megelőzött. A névsor egyébiránt itt is hiányos, csakúgy mint a drámában, ahol a történeti sor élén Hugó Károly, Dóczy Lajos, Bródy Sándor és — Fényes Samu áll. Miféle elrendezés ez? És milyen kijelentés: „Egy írónk sem

látta meg oly közléről Pestet, mint Szenes Béla... Pest számtalan tipikus alakját ő fedezte fel a színpad számára... Az utolsó évek legnagyobb színházi sikereit ő aratta és alapított iskolát szórakoztató vígjátékaival". Ha valaki Molnár Ferencről ad közre ilyen magasztalást, azt megfelelő kiigazításokkal és óvatosabb fogalmazásban elfogadom, de a szegény Szenes Béláról ilyenformán írni, ez már igazán meghökkenítő. Ha ilyenek — irodalomtörténeti látásukban és esztétikai megállapításaikban — a komoly, tanult emberek (a cikkíró — amint személyes tapasztalatból mondhatom — ezek közé tartozik), mit várjunk az egyetemek filozófiai karát csak hírből ismerő, dilettáns tollforgatóktól vagy az ellenséges érzésű, elvakult irodalmi politikusoktól? E meggondolatlanság mellett mindjárt ott a hibás adat is: Szomorj Dezső nem a Nagyaszonnyal nyerte el a Vojnits-díjat, hanem a II. Józseffel.

Az új kiadásban a szerkesztőségnek a következőket kell figyelembe vennie:

1. Kívánatos a most közölt cikkek gondos átnézése, javítása, kiegészítése.

2. A cikkek terjedelme olyan legyen, hogy a cikkek már ezzel is kifejezzék tárgyuk jelentőségét vagy csekélyebb fontosságát.

3. Szükséges számos új cikk beillesztése, minél több életrajzi és bibliográfiai adat közlése.

4. Ahol csak lehet, ott kövesse a cikkeket az apróbb betűs Irodalom-bekezdés. Enélkül hiányos egy ilyen lexikon. Az olvasó tovább akar kutatni s nincs könyveim a kezében.

5. Nélkülözhetetlen néhány szaktudós további bevonása is a szerkesztés, felülvizsgálat és cikkírás munkájába. A mostani munkatársak között éles a különbség a jóakarató dilettánsok és a tudományos tájékozottságú cikkírók között. Még a megbízható munkatársaknak is hasznára válik, ha kiigazítják tévedéseiket és túlzásaikat.

Pintér Jenő.

Külföldi vélemény a magyar irodalomról.

Nem lehet szó nélkül elhaladni azok mellett a külföldi jelenségek mellett, melyek a jóindulatú ismertetés köpenyébe burkolózva, a legdurvább támadásokat intézik nemzeti életünk letéteményese, a magyar irodalom ellen s rajta keresztül a magyar nemzet ellen. Klabund: Geschichte der Weltliteratur-ja került a kezünkbe. E kiadvány példányszáma meghaladja a százazretet s igen nagy

kedveltségnek örvend a német és ezen a réven az egész világ olvasóközönsége előtt. Betűrendben tárgyalja az egyes nemzetek irodalmát s a magyar irodalomhoz érve, azzal a megjegyzéssel kezdi az ismertetést, hogy Magyarország a pusztanak, a paprikának, a cigányzenekaroknak és a zsurnalisztikának az országa: ez a keverék látszik meg irodalmán is. A kormányzóra mondott sértés után megállapítja, hogy a magyar nemzeti irodalom első nyomait a Jagellók semmisítették meg s az irodalom a reformáció alatt kezdett némileg magához térni. Zrínyi teszi meg az első lépést az eposz felé; aztán meglehetősen üresség áll be, míg egy új Ovidius, Mikes Kelemen fellép Törökországi leveleivel. Utána sokan utánozzák az antik költészetet, a német és francia irányt. Kazinczy Ferenc, a mai irodalmi nyelv megteremtője, Goethének tehetséges tanítványa. Katona József és Vörösmarty Mihály romantikus drámákat írnak, az utóbbi Csongor és Tünde címmel egy mesejátékot Shakespeare Szentivánéji álmának hatása alatt. Arany János szerzi a Toldi című eposzt. Más megjegyzése nincs róla. Petőfi Sándor a magyarság legnagyobb költője; szenvedélyességet, élelátást és bizonyos okos naivitást egyesít magában, anélkül, hogy tiszta magyar lenne: ereiben szláv vér folyik. A szabadságharcban elesik, megsiratva a magyar és a német nemzettől. A német költőknek, Schillernek és Heinének, sokat köszönhet, anélkül azonban, hogy epigon lenne. A regényben Eötvös József, Mikszáth Kálmán és Révész Béla jeleskedik. Mindezek fölött áll Babits Mihály, a Gólyakalifával. Kispolgárok és parasztok a hősei Móricz Zsigmond regényeinek, melyek közül a Sárarany a legjobb. Az Ember Tragediája eredeti Faust-utánzat. A magyar színiirodalmon Molnár Ferenc uralkodik, akinek a pesti apacsdarabjában, a Liliomban valódi költészet van. Az újabb írók közül Karinthy Frigyes az értékeesebb. A titáni méretű Ady Endre az 1918-as forradalom költője volt. Most még az is tiltva van Magyarországon, hogy a nevét kiejtsék. Szigorú cenzúra köti gúzsba a szellemi életet. A köztársaságiak nélküli köztársaságot király nélküli királyság követte. Sok ember fogcsikorgatva idézi Magyarországon Vörösmarty nevét: „Az nem lehet, hogy annyi szív hiába ontá vért“ stb. Ezzel fejeződik be a magyar irodalom egyoldalas ismertetése.

Sapientia sat! Csak azt a megjegyzést fűzzük hozzá, hogy e nemes jóakarónknak — a Krétakör szerzőjének — darabjait nálunk sorozatosan előadják.

th.

Elhúnytak.

BANHIDY ANTAL (simándi br.) v. országgyűlési képviselő, szül. Makón 1850, megh. Budapesten 1929 febr. 24. 1901—5. a kisjenői kerületet képviselte a parlamentben. Publicisztikai téren is működött.

BÓDIS SANDOR szfőv. leánygimn. tanár, szül. Kadarkúton 1884, megh. Budapesten 1929 márc. Tankönyvei: *Iskolai magyar nyelvtan*. A polg. isk. szám. Bp., 1922. (Havas Istvánnal.) — *Magyar olvasókönyv*. A leánygimn. és f. leányisk. szám. U. o., 1921/2. (2 köt.) — *Magyar olvasókönyv*. A polg. leányisk. szám. U. o., 1922/3. (Havas Istvánnal.)

DOMSZKY ÁRPAD dr. ügyvéd, megh. Budafokon 1929 márc. 43 éves korában. Főszerkesztője volt a Budafok és Vidékének.

ERBER TIVADAR hírlapíró, megh. Budapesten 1929 febr. 13-án 85 éves korában. — 1873—1909. szerkesztette a M. Híradó c. könyvomatost.

ERNEY JÓZSEF (nagyvernei) kormányfőtan., a Nemz. Zenede ny. igazgatója, szül. Budapesten 1846 febr. 7, megh. u. o. 1929 jan. 23. — Zene-szerző és zenebírálati író. 1882. szerkesztette a Harmonia c. szaklapot.

FEJES ARON tanítóképezdei igazgató, megl. Nagyenyeden 1929 febr. 9-én. — Munkája: *A magyar helyesírás szabályai.* (Tud. Zsebkönyvtár 173.) Bp., 1905.

HEVESI JÓZSEF, a szföv. hirdetési vállalat ny. igazgatója, szül. Fegyverneken (Jász-Nagykún-Szolnok vm.) 1857 márc. 15, megh. Budapesten 1929 jan. 21. — 1877 óta Budapesten élt, sokáig mint hírlapíró. Első verse 1875 ben jelent meg. Szerkesztette a Vasárnapi Lapokat (1850—81), az Ellen-őrt (1883), a M. Szalont (1884—91), a M. Génuszt (1891—2), a M. Szót (1893—4) s az Otthont (1894—), P. Naplót 1895—6), a M. Dekameront és a Szépirodalmi Könyvtárt. — Színművei: A harmadik. Dramolett 1 felv. (Hetényi Bélával. Bemut. Nemz. Szính. 1885 febr. 20); A lidérc. (Bemut. Budai Színkör 1885 szept. 6); Ősz és tavasz. (Bemut. Nemz. Szính. 1886 márc. 3); A négy évszak. (Hetényivel. U. o. 1897); A szerelem óvodája. (Faragó Jenővel. 1897); Hajnali harangszó. (Karczag Vilmossal. Népszínház); A mama. Vigj. (Nemz. Szính. 1904) stb., stb. Munkái: *Ibolyák.* Versek. Bp., 1879. — *Névjegyek Janka asztalára.* Elbeszélések. Mezőtúr, 1880. — *Víg elbeszélések.* Esztergom, 1883. — *Hamis gyémántok.* Elbeszélések. Bp., 1886. (Németül Zürich, 1890.) — *Apró történetek.* U. o., 1887. — *Nászúton és egyéb elbeszélések.* U. o., 1892. — *Az ár ellen.* Regény. U. o., 1892. — *A gordiusi csomó és egyéb elbeszélések.* U. o., 1895. — *Piros narancsok.* Elbeszélések. U. o., 1900. — *Márkustéri galambok.* Elbeszélések. U. o., 1903. — *Azúr történetek.* U. o., 1906. — *Az apai rög és egyéb elbeszélések.* U. o., 1906. — *A milői Vénusz.* Regény. U. o., 1909. — *Válogatott művei.* U. o., 1916. (Tíz köt.) — *A Hesperidák kertje.* Históriak a klasszikus világból. U. o., 1915. — *Vér.* Versek. U. o., 1915. — *Corinna.* Költői játék. U. o., 1923. — Több monológja is megjelent.

HORVATH SAMUEL, ref. lelkész, megh. 1929 februárjában, 44 éves korában. Szerkesztette az Amerikai Reformátusok Lapját.

KOMLÓSSY IMRE dr. törvényszéki bíró, volt ügyvéd, megh. Debrecenben 1929 febr. 59 éves korában. Szerkesztette a Hajdúföldet.

RAKOSI JENŐ (mindszenti) volt főrend, a M. T. Akadémia tiszt., a Kisfaludy Társ. v. tagja, szül. Acsádon (Vas m.) 1842 nov. 12, megh. Budapesten 1929 febr. 8-án délben. A gimnáziumot Kőszegen és Sopronban végezte. 1860—62 tavaszáig Lengyelországban volt Perlaky József tiszttartó gyermekeinek nevelője s egyúttal gazdasági gyakornok. Majd Öreglakra ment gazd. irnoknak. 1863 nyarán feljött Pestre, ahol, miután közben az érettségét letette, elvégezte a jogot. 1867-ben a P. Napló munkatársa, 1869 végén a Reform szerkesztője lett. 1875 jún. 16-án e lap beolvadván a P. Naplóba, Rákosi is utóbbi lapba dolgozott. Még ez évben bérbe vette a Népszínházat, melynek 1881-ig állt az élén. Ekkor Csukási Józseffel együtt megalapította a B. Hírlapot, melynek 1925-ig főszerkesztője és kiadótnaplajdonosa volt. 1925-ben megvált a B. Hírlaptól és a P. Hírlap főmunkatársa lett. 1928-ban

Olaszországban és Londonban járt s személyes érintkezésbe került Mussolini-val és lord Rothormerevel. A M. Tud. Akadémia 1892-ben I., 1909-ben t. tagjává választotta, 1915-ben pedig a Bródy-jutalommal tüntette ki. 1891—1918. elnöke, azontúl tb. elnöke volt az Otthon Körnek. 1896-ban m. nemességét kapott, 1903-ban kinovezték a főrendiház tagjává. Szülőházát 1923-ban emléktáblával jelölték meg. Halála után Rothermere lord 100 000 pengőt adományozott Budapesten felállítandó szobra javára. — Munkái: *Szfművek*. Pest, 1866. (Aesopus c. vigj. bemut. Nemz. Szính. 1866 X. 14. és V. László c. szomorújáték, első színpadi kísérlete.) — *Régi dal régi gyűlölségről*. Színmű 5 felv. U. o., 1867. (Bemut. Nemz. Szính. 1867 X. 13.) — *Szfművei*. U. o., 1872. (2 köt.) — *Felsült szerelmesek*. U. o., 1867. — *A windsori vig asszonyok*. U. o., 1867. — *Ahogy tetszik*. U. o., 1870. — *Cymbeline*. U. o., 1870. (E négy műfordítása Shakespeare minden munkái 8—10., 13. köteté gyanánt s azóta is többször jelent meg.) — *Titilla hadnagy*. Operetta. Bp. 1880. (Bemut. Népszính. 1880 II. 27.) — *A legnagyobb bolond*. Regény. U. o., 1882. (2 köt. Új kiad. A M. regényírók képes kiadásában.) — *A szerelem iskolája*. Színmű. U. o., 1883. (Bemut. Nemz. Szính. 1874 XI. 12.) — *Színháziak*. Bohózat. U. o., 1883. (Bemut. Népszính. 1882 III. 13.) — *Tempéfi*. Operett. U. o., 1883. (Bemut. u. o. 1883 XI. 13.) — *Magdolna*. Paraszt-trag. U. o., 1884. (Bemut. u. o. 1884 XI. 15.) — *Endre és Johanna*. Tört. szomj. U. o., 1885. (Bemut. Nemz. Szính. 1885 XII. 11.) — *Budavár megvétele*. Népszínmű. U. o., 1886. (Bemut. Népszính. 1886 VIII. 31.) — *A tragikum*. U. o., 1886. — *Világszép asszony Marcia*. Operette. U. o. 1887. (Bemut. Népszính. 1887 II. 25.) — *A négy király*. Operett. U. o., 1890. (Bemut. u. o. 1890 I. 10.) — *Istrán vezér*. Tört. színmű. U. o., 1891. (Bemut. Nemz. Szính. 1891 I. 23.) — *Elektra*. Paródia. U. o., 1891. (Bemut. Népszính. 1891 V. 20.) — *A kis Kelemen története*. U. o., 1895. (Számos kiadást ért ifj. munka.) — *Az ezredév ünnepe*. U. o. 1896. (Bemut. Nemz. Szính. 1896 V. 2.) — *A bolond*. Mese 3 felv. Malonyay Dezső elbeszéléséből. U. o., 1898. (Bemut. M. Szính. 1898 XII. 29.) — *Tárgya királyné*. Tragéd. U. o., 1902. (Bemut. Nemz. Szính. 1902 I. 15.) — *Színművei*. U. o., 1902/3. (20 kötet.) — *A windsori vig asszonyok*. Újból ford. U. o., 1914. (Shakespeare összes színművei átvizsgált vagy új fordításokban. 14:8.) — *Háború és esztétika*. U. o., 1915. (Hadi beszédek 7.) — *Ahogy tetszik*. Újból ford. U. o., 1916. (Shakespeare összes színművei... új fordításokban. 16.) — *A magyarságért*. U. o., 1917. (Az Élet könyvei.) — *Tévedések vigjátéka*. U. o., 1921. — *Aténei Timon*. U. o., 1922. — *VIII. Henrik király*. U. o., 1923. (Shakespeare-fordítások. Színházi könyvtár 8., 19., 20. köt.) — *Művei*. U. o., 1927. (12 köt., gr. Klebelsberg Kuno előszavával.)

SIMAI ÖDÖN dr. volt szföv. tanár, szül. Keszthelyen 1879-ben, megh. Budapesten 1928-ban. A m. nyelvújítás történetével foglalkozó dolgozatai a M. Nyelvörben (1901—) és a M. Nyelvben (1905—19). Irodalomtört. cikkei az Egyet. Phil. Közönyben (1903—4). — Munkái: *Márton József mint notaíró*. Bp., 1902. — *Dugonics András mint nyelvújító*. U. o., 1904. — *Mohács a m. költészetben*. Mohács, 1905.

SZÉKELY GYÖRGY dr. ny. főisk. tanár, szül. Keleméren (Gömör vm.) 1866-ban, megh. Budapesten 1929 jan. 26-án. — Előbb a nagykőrösi gimn.,

maradj a sárospataki ref. főiskola, végül a polg. isk. tanárképző tanára volt. Minket érdeklő munkái: *Bürger költészete és hatása Csokonaira*. Bp., 1888. — *Emlékeim*. Irod. és krit. dolgozatok. Sárospatak, 1897. — *Művészet és erkölcs*. Bp., 1903.

VÁRY GELLÉRT ny. kegyesr. tanár, szül. Csongrádon 1843 febr. 3-án, megh. Nyitrán 1929 február 16 án. — Több magyar irodalomtört. cikke a Figyelőben (1876–7) és a M. Korvinában (1878). Minket érdeklő munkái: *A kísértet*. Turgenev-elb. Ford. Vác, 1876. — *Huszonöt év a kegyesrend irodalmi életéből*. U. o., 1877. — *Az irodalom bötsészete*. U. o., 1884.

VARÓ BÉNI (bágyoni) kir. tanfelügyelő, szül. Harón (Hunyad vm.) 1855 szept. 15-én, megh. Budapesten 1929 febr. 19. — Tanügyi cikkeken kívül néhány tárcát is írt. G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

- Boross Sándor: Vár engemet a föld. Bp. 1929. 120. l. Singer és Wolfner.
 Böngérfi János: Bízva-bízzunk. Bp. 1929. 62. l.
 Juhász Gyula: Hárfá. Bp. 188 l. Genius.
 Klímits Lajos: Rohan az élet. Bratislava. 1928. 110 l.
 Pa'asovszky Béla: A szolgálta énekel. Szentés. 1929. 48 l.
 Szabolcska Mihály összes költeményeiből. Bp. 212 l. Singer és Wolfner.
 Ifj. Szász Károly: A mi nótánk. Bp. 1929. 150 l.

Elbeszélő kötetek.

- Baloghné Hajós Terézia: Harc az életért. Bp. 150 l. Singer és Wolfner.
 Berecz Dezső: Párbaj. Elbeszélések és egyfelvonásosok. Sopron. 1928. 190 l.
 Földi Mihály: Övék az élet. Bp. 324 l. Franklin.
 Juhász Gyula: Holmi. Bp. 160 l. Genius.
 Kodolányi János: Két lányarc. Bp. 132 l. Athenaeum.
 Legény Elemér: Pénz a szelek szárnyán. Miskolc. 1929. 400 l.
 Lőrinczy György: Szobrok az éjszakában. Bp. 174 l. Singer és Wolfner.
 Szomory Dezső: Tértetek meg végre hozzám. Bp. 160 l. Athenaeum.

Színművek.

- Hazafias Színpad. IV. sorozat. Három egyfelvonásos. Pásztor József: Az árvák. Sándor Pál: A Királvhágó alatt. Szekeres Margit: Fogadalom. Bp. 1928. 80 l.
 Radványi Kálmán: A jó Isten búzája. Bp. 1929. 64 l.

Tudományos munkák.

- Asztalos Miklós: A wittenbergi egyetemi könyvtár Wittenbergben maradt részének régi magyar könyvállománya. 63 l. Különlenyomat.
 Bitay Árpád: Román dicsőítő írás és vers a Széchenyiekről 1839-ből. Kolozsvár. 1928. 15 l. Különlenyomat.

- Csűrű Bálint: Bod Péter Szent Hilariusának forrása. Kolozsvár. 1928. 18 l. Különlenyomat.
- Dézi Lajos: A gróf Vigyázó-alapítvány és a magyar tudománypolitika. Székközlő értékezés. Szeged. 1928. 16 l. Széppaloma-Könyvtár 11. sz.
- Erdélyi Gyula: A magyar katona. Bp. 1929. Az Orsz. Magy. Hadimúzeum Egyesület tudományos pályadíjával kitüntetett pályamunka.
- Erdélyi Lajos: A régi magyar irodalom történetéhez a nyelvjárások alapján. Bp. 1929. 26 l. Különlenyomat.
- Farkas Gyula: Mécs László. Bp. 64 l. Kortársaink.
- Glatz Károly: Az expresszionizmus. Bp. 1929. 10 l. Különlenyomat.
- György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban. Kolozsvár. 1928. 44 l.
- Hegyaljai Kiss Géza: Kossuth. I. kötet. Miskolc. 1928. 190 l.
- Kalepky Theodor: Neuaufbau der Grammatik. Berlin. 1928. 106 l.
- Kornis Gyula: Az angol középiskolák. Bp. 1929. 16 l.
- Krompocher László: A pilisi ciszterci apátság és a Szent-keresztnek szentelt pilisi pálos kolostor építészeti maradványai. Bp. 1928. 18 l. Különlenyomat.
- Madarassy László: Az élő néphit a hivatalszobában. Bp. 1928. 12 l.
- Mező Ferenc: Az olimpiai játékok története. Az 1928. évi amszterdami olimpiai játékok irodalmi versenyén győztes munka. Bp. 1929. 302 l.
- Mitrovics Gyula: Kazinczy Ferenc esztétikai törekvései. Debrecen—Budapest. 1929. 54 l. Csáthy.
- Szendrey Akos: A közigazgatás népi szervei. Bp. 1929. 28 l. Különlenyomat.
- Szendrey Zsigmond: Magyar népszokások a fonóban. Bp. 1929. 18 l. Egyetemi nyomda.
- Szerb Anta! : Magyar preromantika. Bp. 1929. 70 l. Minerva-Könyvtár XVIII. sz.
- Szigethy Lajos: Luther lolko. III. kötet. Bp. 160 l. Evangélikus Tanár-egyesület.
- Szondy György: Kelet, Észak, Dél. Debrecen—Budapest. 1928. 140 l. Csáthy.

Fordítások.

- Piorro Benoit: Szerelmes elenségek. Ford.: Komlós Aladár. Bp. 276 l. Genius.
- Ibsen Henrik: Brand. Ford.: Hajdú Henrik. Peer Gynt. Ford.: Patthy Károly. Második kiadás. Bp. 382 l. Athenaeum.
- Maurice Paléologue: Eugénie császárné vallomásai. Ford.: Sziui Gyula. Bp. 226 l. Genius.
- Pindaros. Magyarul tolmácsolta: Csengery János. Bp. 1929. 440 l.
- Segíts a szenvedő lelkeken. Ford.: Lévay Edéné. Bp. 1928. 36 l.

Egyéb könyvek.

- A 20 éves Szociális Missziótársulat 1908—1928. Bp. 88 l.
- Az országos református tanár egyesület Évkönyve az 1927—28. tanévről. Szerk.: Papp Ferenc, Debrecen. 66 l.
- Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1926. év. Kolozsvár. 1929. 24 l. Erdélyi Tudományos Füzetek. 14. sz.
- Fodor Árpád: Családvédelem. Kalocsa. 1928. 158 l. Árpád Könyvek. 21-22. sz.

- Hangay Sándor Kékkönyve. Bp. 1929. 192 l.
- Hegedüs Lóránt: A halhatatlan líra. Bp. 8 l. Székfoglaló értekezés.
- Hofbauer Aladár: Riedl Frigyes középiskolai tanítása a magyar regény történetéről. Bp. 1928. 76 l. Egyetemi Nyomda.
- Kritsafalussy István: A budapesti szállodás- és vendéglősiskola évi jelentése. 1921—1928. Bp. 1928. 40 l.
- Leffler Béla: Ungorsk konst. Stockholm. 1928. 94 l.
- Lugosi Döme: A zeneművelés Szegeden. Szeged szab. kir. város jelentése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Szeged. 1929. 112 l.
- Magyar Katolikus Almanach, III. évf. Bp. 1929. 1086 l. Stephaneum.
- Révay József: Zarándokút a szenthelyekre. Bp. 520 l. Franklin.
- Sugár Béla: Ifjúsági Vöröskereszt. Bp. 1929. 152 l.
- Szináj. Népszerű zsidó vallási ismeretek tára. Bp. 1928. I. sz. Blau Lajos: A zsidó vallás és a kultúra. 20 l. — II. sz. Hevesi Simon: Dala'at Alhairin. 42 l. — III. sz. Guttman Mihály: A zsidó vallás univerzalizmusa. 28 l. — IV. sz. Weisz Miksa: Középkori zsidó etikuskok. 24 l. — V. Hevesi Illés: Szociális törvényhozás a mózesi tanban. 20 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv

a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1929. évi március hó 9-én tartott közgyűléséről.

Szász Károly elnök megnyitván az ülést, melegen üdvözi a nagyszámban megjelent közönséget. Egyúttal bejelenti, hogy Négyesy Lászlót betegsége akadályozza a gyűlésen való megjelenésben és az elnöki megnyitó megtartásában. Amidőn ezt fájdalmas szívvel adja tudtára a közgyűlésnek, egyúttal indítványozza, hogy a Társaság írásban fejezze ki Négyesy Lászlónak nemzeti értékét jelentő személye iránt különösen meleg szeretetét és ragaszkodását. Miután a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadta az indítványt, Szász Károly bemutatta készülő drámatörténetének egyik fejezetét, mely Molnár Ferencről szól.

Alszeghy Zsolt titkári jelentésében beszámolt a Társaság mult évi működéséről.

A választmánynak új választás alá kerülő tagjait a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel újította meg. Új tag lett a választmányban: Futó Jenő.

Perényi József ellenőr a pénztár állapotáról tett jelentést, mely után Szász Károly elnök meleg szavakkal mondott köszönetet azért az önfeláldozó és pontos munkáért, mellyel Oberle József pénztárnok a Társaság anyagi ügyeit gazdálkodik.

Titkári jelentés az 1928. évről.

Társaságunk 1928. évi működése rövid néhány adatban összefoglalható: alapító tagunk 35, rendes tagunk 385, előfizetők 247.

Folyóiratunk 23 ívnyi terjedelemben jelent meg. Nyolc nagyobb tanulmányt, húsz kisebb közleményt, gazdag tudományos és szépírói kritikát

nyújtott benne szerkesztőnk olvasóinak. A tanulmányok során egy Társaságunk keretein túlmenkedő elvi megállapítás is napvilágot látott: az utókor és a szellemi tulajdon viszonyáról, amelynek megszövegezését elnökünknek, Négyesy László professzor úrnak köszönjük. Ez a tanulmány egyik választmányi ülésünk megbeszéléséből sarjadt és mint Társaságunk felterjesztése megjárta a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, sajnos, nem azzal az eredménnyel, amelyet tőle vártunk.

Felolvasó ülést az esztendő folyamán hatot tartottunk. Hankiss János Jókai forrásaihoz hozott igen érdekes és bőven kiaknázott adatkimutatást, Perényi József az újabb magyar dráma történetében végzett kutatómunkájából Ferenczy Ferenc méltatását mutatta be; Földessy Gyula arról a szellemi kapcsolatról értekezett, amelyet az ő szemében Ady és Csokonai között lát, Sik Sándor egy tanulmányának tetemes részét olvasta fel Gárdonyiról; Brisits Frigyes pedig a Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty-kéziratai közül a Hunyady-dramatörödekről adott számot. Végül elhunyt tagtársunknak, Harsányi Istvánnak emlékét idézte fel Gulyás József.

Társaságunk vezetéségei között fájó szívvel regisztráljuk a szorgalmas kutató Harsányi Istvánon kívül Bartóky József elhunytát. Bartóky szívét Társaságunkhoz egykori elnökünk, Beüthy Zsolt iránti barátsága kapcsolta, de megőrizte rokonszenvét később a szépírónak az irodalmi kritika és a konzervatív magyarnak a magyar mult iránt való érdeklődése. Nem volt tudományszakunk művelője Lévay Ede sem, de mint igazgató kötelességének érezte a magyar középiskola legfontosabb nemzeti stúdiuma, a magyar irodalmi oktatás problémáinak figyelemmelkísérését. Mind a három elhunyt tagtársunk mintha a haldokló magyar társadalom egy-egy típusát jelképeznék: Harsányi István a csak adatnak hívó magyar tudós típusát, Bartóky József a konzervatív lelkű magyar íróember típusát, Lévay Ede a tág érdeklődésű magyar tanár típusát. Fájó szívvel iktatjuk őket Társaságunk halottainak sorába.

A meleg szívnek még néhány felénkdobbanásáról számot adhatok: köszönettel kell regisztrálnom Török Mihály földbirtokos és Misura Mihály gyáros urak egyenként 400—400 pengős adományát; köszönettel kell megemlítenem a kultuszminisztérium 700 és a székesfőváros 240 pengő évi segélyét és a Magyar Tudományos Akadémia vendéglátó szívesességét. Amidőn a magam rövid jelentésének szíves tudomásulvételét kérem, bátorodom egyszersmind azt a kérést is előterjeszteni, hogy a közgyűlés jótévedőinknek köszönetet mondani szíveskedjék.

Alszeghy Zsolt.

Ellenőri jelentés az 1928. évről.

I. Alulírt napon megvizsgáltam az 1928 január hó 1-től december hó 31-ig terjedő számadásokat. (A Pénztári Könyvet, a Zárószámadást és a Vagyonmérleget.) Azt találtam, hogy az 1928. évben a bevételek összege: 9386 pengő 61 fillér és a kiadások összege: 9380 pengő 33 fillér s így 1928 december hó 31-én a készpénzmaradvány: 6 pengő 28 fillér.

II. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság vagyona 1928 december hó 31-én: 1507 pengő 4 fillér. Ebből alapító tagdíjak: 620 pengő 76 fillér (mégpedig készpénzben: 613 pengő 40 fillér, hadikölcsönben: 7 pengő 36 fillér);

tagdíjhátralék: 592 pengő; előfizetési díj-hátralék: 288 pengő; készpénz-maradvány: 6 pengő 28 fillér.

III. A számadások részletes megvizsgálásából meggyőződtem arról, hogy a pénztár kezelése pontos és lelkiismeretes. Javaslom, hogy a közgyűlés Oberle József pénztáros úrnak az 1928 január 1-től december 31-ig terjedő időre a fölmentést adja meg és működéséért fejezze ki köszönetét.

Budapest, 1929. évi március hó 3.

Perényi József.

Inhalt der selbständigen Artikel. — Josef Perényi: Franz Ferenczy's Schauspiele. Von diesem talentierten ungarischen Dramatiker besitzen wir aus den Jahren 1901—1912 sechs Schauspiele, die einen bleibenden Wert repräsentieren. Diese Theaterstücke haschen nicht gierig nach billigem Erfolg, sondern zeichnen sich durch vornehme Lebensauffassung, Bildung und verfeinerten Ton aus. Besonders in seinen Lustspielen zeigt Ferenczy viel Geist und hervorragende Bühnenkenntnis. — Eugen Kastner: Der heutige Stand der italienischen Literaturwissenschaft. Eine Kritik der in den letzten Jahren erschienenen italienischen literarhistorischen Werke, in erster Reihe der Literaturgeschichte Giuseppe Zontas: Storia della letteratura Italiana. — Ludwig György: Quellen von Anekdoten. Ein Nachweis der europäischen Wanderstoffe in den alten ungarischen Anekdotensammlungen. — I. s.: Ein gelehrter Prediger über Emerich Madách. Immanuel Löws Die Tragödie des Menschen Bezug nehmende Predigt. — Koloman Timár: Ein Ossian — Bruchstück. Ein Beitrag zur Geschichte der ungarischen Ossian-Übersetzungen. — Zsolt Alszeghy: Julius Krudy. Eine Studie über den von einem Teile des Publikums gerne gelesenen Novellisten und Romancier. Der Verfasser der Abhandlung bemangelt hauptsächlich die Sinnlichkeit, aber auch zahlreiche andere Fehler der Krudy'schen Erzählungen. — Es folgen mehrere Rezensionen von grösserem und kleinerem Umfang über Neuerscheinungen der ungarischen Literatur und Literaturgeschichte. — Im Beobachter veröffentlicht Karl Szász Erinnerungen über die Familie Franz Toldys, des Vaters der ungarischen Literaturgeschichte. Eugen Pintér befasst sich mit dem jüngst erschienenen Ungarisch-Jüdischen Lexikon. — Ein Mitarbeiter der Zeitschrift beklagt es, dass in Klabunds Geschichte der Weltliteratur die ungarische Literatur in einem missgünstigen und auch Unwissenheit verratenden Artikel behandelt wird: das fremde Publikum wird von seinem Modeschriftsteller, der den Stoff überhaupt nicht meistert, ganz irgeleitet. — Biographische Daten über jüngst verstorbene ungarische Schriftsteller, ein Verzeichnis von Neuerscheinungen und der Bericht über die Tätigkeit der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte bilden den Schluss des Heftes.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest I, Attila-utca 1. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1929. (Dr. Czakó Elemér.)